

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA AXLOQIY TARBIYANI SHAKLLANTIRISH METODLARI (3–4-sinf o'quvchilari misolida)

Jurayeva Mavluda Maxammadiyevna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida, xususan 3–4-sinf o'quvchilari misolida axloqiy tarbiyani shakllantirish metodlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Axloqiy tarbiya jarayonida qo'llaniladigan an'anaviy va innovatsion pedagogik metodlarning mazmuni, ularning yosh xususiyatlariga mosligi hamda samaradorlik omillari yoritiladi. Shuningdek, axloqiy ong, his-tuyg'u va xulq-atvorni rivojlantirishda interaktiv usullarning ahamiyati asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim jarayonida axloqiy tarbiya samaradorligini oshirishga qaratilgan metodik tavsiyalarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: axloqiy tarbiya, pedagogik metod, boshlang'ich ta'lim, 3–4-sinf, interaktiv usullar, tarbiyaviy faoliyat, ma'naviy rivojlanish.

Kirish: Zamonaviy ta'lim tizimida shaxsning nafaqat bilim darajasi, balki uning ma'naviy-axloqiy kamoloti ham muhim mezon sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarda axloqiy fazilatlarini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Chunki mazkur yosh davrida bola ijtimoiy me'yorlarni qabul qilish, o'z xatti-harakatlarini baholash va boshqalar bilan munosabat o'rnatish ko'nikmalarini egallaydi.

3–4-sinf o'quvchilari axloqiy tushunchalarni ongli ravishda anglash bosqichiga o'ta boshlaydilar. Shu bois axloqiy tarbiya jarayonida qo'llaniladigan metodlar ularning yosh xususiyatlariga, psixologik rivojlanish darajasiga va ijtimoiy tajribasiga mos bo'lishi zarur. Axloqiy tarbiyaning samaradorligi ko'p jihatdan tanlangan metodlarning maqsadga muvofiqligi va tizimlilikiga bog'liq.

Mazkur maqolaning maqsadi – boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloqiy tarbiyani shakllantirishda qo'llaniladigan metodlarni ilmiy asosda tahlil qilish va ularning pedagogik ahamiyatini ochib berishdan iborat.

Asosiy qism: Boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloqiy tarbiya jarayoni ko'p qirrali pedagogik faoliyatni o'z ichiga oladi. Ushbu jarayonda qo'llaniladigan metodlar shaxsning axloqiy ongini, his-tuyg'ularini va xulq-atvorini uyg'un rivojlantirishga xizmat qilishi kerak.

Axloqiy tarbiya metodlarini shartli ravishda bir necha guruhga ajratish mumkin: tushuntirish va ishontirish metodlari, faoliyatga jalb etish metodlari, rag‘batlantirish metodlari hamda refleksiv-tahliliy metodlar.

Tushuntirish va ishontirish metodlari axloqiy tushunchalarni shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Bu metodlar orqali o‘quvchilarga yaxshilik va yomonlik, halollik, adolat, mas‘uliyat kabi tushunchalarning mazmuni izohlanadi. Suhbat, ma‘ruza elementlari, axloqiy mavzudagi hikoyalar va badiiy asarlarni tahlil qilish mazkur metodning asosiy ko‘rinishlaridir. 3–4-sinf o‘quvchilari uchun suhbat metodi ayniqsa samarali bo‘lib, u o‘quvchilarning fikrlashini faollashtiradi va mustaqil xulosa chiqarishga undaydi.

Faoliyatga jalb etish metodlari axloqiy sifatlarni amaliy jarayonda shakllantirishga xizmat qiladi. Rolli o‘yinlar, sahnalashtirish, jamoaviy loyihalar va ijtimoiy foydali mehnat faoliyati o‘quvchilarda hamkorlik, o‘zaro hurmat va mas‘uliyat tuyg‘ularini rivojlantiradi. Mazkur yosh davrida o‘yin faoliyati yetakchi ahamiyatga ega bo‘lganligi sababli rolli o‘yinlar axloqiy vaziyatlarni modellashtirishda samarali vosita hisoblanadi.

Rag‘batlantirish metodlari o‘quvchilarda ijobiy xulq-atvorni mustahkamlashga qaratilgan. Maqtov, e‘tirof, ramziy mukofotlar va jamoa oldida ijobiy baholash o‘quvchining ichki motivatsiyasini oshiradi. Shu bilan birga, tanbeh berish jarayoni ham pedagogik nuqtai nazardan ehtiyotkorlik bilan amalga oshirilishi zarur. Jazolash emas, balki tushuntirish va yo‘naltirish ustuvor bo‘lishi lozim.

Refleksiv-tahliliy metodlar axloqiy o‘zini anglash jarayonini rivojlantiradi. Muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, “Agar sen shu vaziyatda bo‘lsang nima qilarding?” kabi savollar o‘quvchilarda mustaqil fikrlash va axloqiy qaror qabul qilish ko‘nikmasini shakllantiradi. 3–4-sinf o‘quvchilari o‘z xatti-harakatlarini baholash va xulosa chiqarishga qodir bo‘la boshlaydilar, bu esa refleksiya metodining samaradorligini oshiradi.

Axloqiy tarbiya metodlari ta‘lim jarayoniga integratsiyalashgan holda qo‘llanilishi lozim. Masalan, ona tili darslarida badiiy matnlarni tahlil qilish orqali qahramonlarning xatti-harakatlariga axloqiy baho berish mumkin. Matematika darslarida esa aniqlik va intizomlilik sifatlari tarbiyalanadi. Tabiatshunoslik fanida ekologik madaniyat va tabiatga ehtiyotkorlik munosabati shakllantiriladi.

Innovatsion pedagogik yondashuvlar ham axloqiy tarbiyada muhim ahamiyat kasb etadi. Interaktiv metodlar – “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Bahs-munozara”, “Keys-stadi” kabi usullar o‘quvchilarning faolligini oshiradi va axloqiy muammolarni birgalikda hal qilish ko‘nikmasini rivojlantiradi. Bunday metodlar o‘quvchilarda ijtimoiy mas‘uliyat va tanqidiy fikrlashni shakllantiradi.

Shuningdek, axloqiy tarbiya samaradorligi o'qituvchi shaxsining pedagogik mahoratiga ham bog'liq. O'qituvchi metodlarni tanlashda o'quvchilarning individual xususiyatlarini, sinf jamoasining ijtimoiy muhitini va tarbiyaviy maqsadni hisobga olishi zarur. Metodlarning tizimli va izchil qo'llanilishi barqaror natijalarni ta'minlaydi.

Xulosa: Boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloqiy tarbiyani shakllantirish metodlari ilmiy asoslangan va yosh xususiyatlariga mos ravishda tanlanishi zarur. 3–4-sinf bosqichida tushuntirish, faoliyatga jalb etish, rag'batlantirish va reflektiv tahlil metodlari ayniqsa samarali hisoblanadi.

Axloqiy tarbiya metodlarining uyg'un qo'llanilishi o'quvchilarda axloqiy ong, his-tuyg'u va xulq birligini ta'minlaydi. Shuningdek, interaktiv va innovatsion usullarni joriy etish tarbiya jarayonining samaradorligini oshiradi. Demak, metodlarning ilmiy asosda tanlanishi va tizimli qo'llanilishi boshlang'ich ta'limda ma'naviy-axloqiy kamolotni ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – T., 2020.
2. Hasanboyeva O. Pedagogika. – T.: Fan va texnologiya, 2018.
3. Musurmonova O. Axloqiy tarbiya nazariyasi. – T.: Ma'naviyat, 2012.
4. To'xtaxodjayeva M.X. Pedagogika asoslari. – T.: O'qituvchi, 2010.
5. Qodirov B.R. Yosh davrlar psixologiyasi. – T.: Fan, 2005.